

ZEER GEHEIM.

8 Februari 1950.

No. 42/Gö/Ho.

Bijlage: 1

5315

Zijne Excellentie Dr. H.M. Hirschfeld
Hoge Commissaris van het Koninkrijk der
Nederlanden bij de Regering van de
Republiek der Verenigde Staten van Indonesië
D J A K A R T A .

Waarde Hirschfeld,

Het is niet mijn gewoonte om je in je drukke werkzaamheden lastig te vallen met extra schrijverij wanneer het niet strikt noodzakelijk is. Die noodzaak acht ik echter thans wel aanwezig omdat ik gisteren van de heer Fernhout van de Verenigde Vorstenlandse Cultuur Mij. een privé brief ter lezing ontving, waarvan ik mij haast je hierbij een afschrift te doen toekomen.

De in deze brief neergelegde visie op het gebeuren t.a.v. suikerondernemingen in het Djocjase lijkt mij n.l. van voldoende gewicht om je er ook van in kennis te stellen en daardoor de achtergrond van wat je over deze zaak bekend is, nog iets te verbreden. Ik voel mij gedwongen je, in aansluiting daarop, nog mede te delen, dat mij van andere zijde als stellige mening werd medegedeeld, dat achter dit gehele gebeuren de Sultan zelf zou staan, die in het diepst van zijn hart (toch) anti-Nederlands zou zijn. Ik laat deze mening voor wat zij is, doch vond het noodzakelijk haar aan je door te geven. Onnodig je te zeggen, dat dit betekent, dat deze brief uitsluitend voor jezelf bestemd is. Van mijn kant heb ik alleen Stikker daarvan een afschrift gegeven.

Sterkte in alle moeilijkheden. Met harte-
lijke groeten,
steeds gaarne

L. Götzen
Minister zonder Portefeuille.

Semarang, 30 Januari 1950.-

PRIVE.

Waarde van Emden en Fernhout,

Hiermede bevestig ik mijn privé-brief van heden en erken ik de goede ontvangst van jullie privé-telegram ddo 7 dezer en de privé-brieven ddis 6 en 18 dezer, welke hierbij worden beantwoord. De beantwoording van enige andere brieven moet, door noodzakelijke bezoeken aan Kalibagor en Soedhono, nog even blijven rusten.-

JOCJA-ONDERNEMINGEN: Verdere gegevens over de redenen voor de afbraak van het productie-apparaat in Jogja kwamen mij niet tercore.

In Djakarta heeft de Minister van Arbeid van de R.I.S., Mr. Wilopo, op 21 Januari jl. in een onderhoud met de "Java Bode" gezegd, dat voor de opbouw van het productie-apparaat de steun en de hulp van buitenlandse deskundigen nodig is en dat geen voorkeur bestaat voor een bepaalde nationaliteit. Wel was het een feit, dat Nederland zich tot nu toe niet had laten horen, terwijl Amerika zowel materialen als deskundigen op alle mogelijke gebied heeft aangeboden.

De aanwezigheid van tienduizenden Nederlanders in Indonesië, die met koppige volharding proberen dit land weer op te bouwen dwars tegen de waanzin van arbeiders- en tanibonden in, wordt hier dus geheel genegeerd en zou dit misschien een aanwijzing kunnen zijn voor een systematische opzet om de Nederlanders eruit te werken en de Amerikanen erin te halen.

Persoonlijk ben ik echter een andere mening toegedaan. In de tijden vóór de politionele acties had de Republiek Indonesia geen behoorlijke inkomsten en werden alle betalingen gedaan met de producten, die na de oorlog in Indonesië waren aangetroffen. Men voerde deze producten uit (opium, maar ook suiker, rubber, enz., vide de Martin Bährman) of betaalde met deze producten in natura.

De toestand is thans m.i. niet anders, men heeft alleen geen producten meer en houdt nu eenvoudig uitverkoop van het productie-apparaat om aan geld te komen. Het blijkt nl., dat deze uitverkoop zich niet beperkt tot Jogja, maar dat ook elders in afgelegen gebieden in Solo en Kediri uitverkoop op grote schaal plaatsvindt.

De enkele leiders, die de omvang van dit kwaad wel kunnen overzien, hebben niet voldoende invloed om er een eind aan te maken en de rest denkt slechts in termen van een zeer voordelige rampokpartij.

Over de verdere ontwikkelingen in Jogja kan het volgende worden gemeld. Op Vrijdag, 28 Januari jl., zijn David, Medema en Nagel teruggekeerd met een volledige inventarisatie van Padokan, Kedaton Pleret, Rewoeloe, Barongan en Moedja Moedjoe. Zij brachten een drietal getekende inventarisatie-rapporten mee, waarvan ik één hierbij insluit. Een door Medema opgemaakt reisverslag sluit ik eveneens in.

Volgens het oorspronkelijke plan zou de inventarisatie geschieden door een Gemengde Commissie van militairen, politie (M.P.) en ambtenaren van Kemakmuran. Militairen en M.P. (of tegenwoordig P.M. = Polisi Militer) zijn onzichtbaar gebleven, maar Raden Amir van Kemakmuran heeft de inventarisatie doorgezet en is hiermee tenminste officieel vastgelegd, hetgeen er in de week van 22 tot 29 Januari jl. nog aanwezig was.

Ik zeg nog aanwezig was, want tijdens de inventarisatie ging de afbraak rustig verder.

Wat de toestand op dit moment betreft, wil ik alleen even in heel grote lijnen een overzicht geven.

Van een campagne 1951 is geen sprake meer. Volgens mijn persoonlijke mening, en deze wordt gedeeld door Hoppe en David, is ook een campagne 1952 uitgesloten. Dit brengt dus mee de overweging om eerst Kalibagor gereed te maken (1952) en daarna Padokan of Kedaton Pleret (1953). Hierop kom ik spoedig terug.

De schade aan Padokan is moeilijk te schatten, maar wil ik toch een globaal cijfer van rond 4 miljoen gulden noemen; dit bedrag is niet bedoeld als opbouwkosten, maar als extra schade boven de toestand van Juni 1949.

Op Rewoeloe, waar niets meer aanwezig zou zijn, werd nog een groot gebouw aangetroffen en een zeer waardevolle partij draagbaar spoor.

Ook op Barongan staan nog enkele dingen, o.a. de molenbatterij en vele molenrollen, waarvan de stalen assen in ieder geval een flinke waarde vertegenwoordigen.

Het voornaamste probleem is nu hoe de verdere vernielingen moeten worden gestopt. Dit is geen eenvoudig probleem en momenteel

REISVERSLAG.

Bezoek aan de suikerfabrieken in het Djocjasche

door de Heren: L.B. Nagel,

A.J. David,

H. Medema.

Semarang, 27 Januari 1950.

Om 9.30 uur werd uit Semarang vertrokken. Aangezien de mogelijkheid bestond, dat de Heer Weijschenk in het instantie-huis te Salatiga zou kunnen vertoeven, en het de bedoeling was dat deze de Hudson zou overnemen en wij met de Jeep naar Djocja zouden doorreizen, werd eerst Salatiga aangedaan.

De Heer Weijschenk was hier niet aanwezig, doch door ons werd de boodschap achtergelaten, dat, mocht genoemde Heer nog arriveren, deze onverwijld naar Djocja moest terugkeren voor het verwisselen van de auto's.

De reis verliep verder zonder moeilijkheden en om 13.00^{uur} werd Djocja bereikt.

I.v.m. de sluiting van "Kemanterian Kemakmoeran" om 2.00 uur, zijn we regelrecht naar genoemde instantie gegaan, teneinde kennis te maken met de H.H. Raden Noto Soedirdjo en Amir.

Volgens mededeling van ene Heer Amin zouden ze zojuist naar het "Merdeka"-hotel vertrokken zijn, teneinde ons te ontmoeten.

Bij aankomst in dit hotel bleken de Heren, volgens mededeling van de beheerder, aldaar niet geweest te zijn.

Hierna werd direct een bezoek gebracht bij de Heer Iman, Secretaris van het B.P.P.G.F.N. (Badan Penjelenggara Perusahaan Gula Negara ■ Regeringsinstelling tot Organisatie s'Lands Suikerfabrieken).

Genoemde Heer deelde ons mede, dat een vergunning voor een bezoek aan Padokan snel geregeld kon worden, doch voor de overige fabrieken zou dit 2 à 3 dagen tijd in beslag nemen, aangezien hiervoor toestemming gevraagd moest worden van de plaatselijke T.N.I.-Commandanten aldaar.

Hij stelde ons voor, teneinde een vlugge afwikkeling van deze zaak te verkrijgen, hem de Jeep met chauffeur gedurende één morgen ter beschikking te stellen. Wij brachten toen naar voren om eerst de pas voor Padokan in orde te doen maken en, en daar ons bezoek op deze fabriek o.i. wel 2 dagen tijd zou vergen, in die tussentijd de pas voor de overige ondernemingen te doen regelen.

Aangezien de Heer Raden Noto Soedirdjo hoogstwaarschijnlijk de volgende dag, ddo. 20 Januari, naar Djakarta zou vertrekken, en wij genoemde Heer voordien nog gaarne zouden willen ontmoeten, werd aan de

Heer Iman voorgesteld om met hem als tussenpersoon, in de na-middag een bezoek bij de Heer Soedirdjo te brengen.

De Heer Iman deelde ons mede, dat de Heer Soedirdjo ons zeker zou willen ontvangen.

De Heer Soedirdjo - voor de oorlog secretaris-boekhouder der S.O. Tasikmadoe, maakte op ons die middag een prettige indruk.

Kort daarop hebben wij gezamenlijk een bezoek gebracht bij de Heer Raden Amir.

Van de Heer Soedirdjo vernamen we, dat, alhoewel het besluit nog niet geslagen was, de Heer Raden Amir Voorzitter zou worden van een commissie voor de inventarisatie en andere aangelegenheden der ondernemingen in de omgeving van Djocja. De overige leden van deze commissie zou uit 3 personen bestaan, t.w. een T.N.I.-officier, iemand van de politie en een burger-ambtenaar van het B.P.P.G.N.-

T.z.t. zouden er dan nog sub-commissies benoemd worden.

Uitgezonderd Padokan, hebben al onze overige fabrieken geen militaire bewaking. In verband hiermede stelde de Heer Noto Soedirdjo voor, om, met de Heer Amir als tussenpersoon, reeds enkele wakers aan te doen stellen, teneinde diefstal op grote schaal zoveel mogelijk te beperken.

Verder zou hij graag zien dat wij op de sf. Padokan en Kedaton - Pleret reeds enkele toekangs aanstelden voor het ordenen van machine-onderdelen.

Wij hebben het vermoeden, dat hij bij zijn bezoek aan Djakarta, rapport wil uitbrengen, dat op de ondernemingen van de zijde der ondernemers reeds werkzaamheden verricht worden.

Vrijdag 20 Januari 1950.

Aangezien op Vrijdagmorgen de passenkwestie geregeld zou worden, hebben wij alleen een bezoek gebracht in de stad. Het viel ons op dat iedereen uitermate beleefd was. Wij hadden verwacht dat de straten en huizen in de stad Djocja toch wel onderhouden zouden zijn, doch dit was geenszins het geval. De rijstprijis ligt ongeveer op hetzelfde niveau als in Semarang, doch die van andere artikelen ligt belangrijk hoger. Aangezien het Vrijdag was, sloten de kantoren om 11.30 uur. Vóór sluitingstijd werd nog even een bezoek gebracht aan de Heer Iman. Hij deelde ons mede, dat de passenkwestie nu geregeld was en dat hij en de Heer Amir de volgende dag met ons naar Padokan zouden gaan.

In het kantoor van de B.P.P.G.N. kwam enthousiast een zekere Heer Soekirno naar ons toe. Hij was vlak voor de oorlog 1ste schrijver op

Kalibagor en later door de Heer Keijman aangesteld tot Assistent-boekhouder. Hij was tot het eind van de Japanse bezetting op Kalibagor gebleven. Toen hij op dat tijdstip het beheer van Kalibagor op zich genomen had en strenge orders had gegeven aan de bevolking om niets te stelen of kapot te maken, werd hij na korte tijd gevangen genomen en door een bepaalde strijdgroep ter dood veroordeeld. Hij heeft echter kunnen ontvluchten en is toen onder een andere naam naar Djocja vertrokken.

Wij informeerden terloops of hij mogelijk genegen was om assistent-boekhouder bij ons te willen worden, doch hij deelde ons mede, dat de regering daarvoor zeker geen toestemming zou willen geven.

Zaterdag 21 Januari 1950.

Met de H.H. Amir en Noto Athmodjo, de Heer Iman was n.l. verhinderd, werd een bezoek gebracht aan de sf. Padokan. Het geheel, zowel fabriek als woningen, maakt vanuit de verte reeds een trieste indruk. Wanneer men in de buurt van de fabriek komt, zou men, door het vele gehamer en ander lawaai de indruk krijgen dat er veel goed werk verricht werd. Er werken 50 á 100 man personeel. Komt men bij de ingang van de fabriek, dan krijgt men een geheel ander beeld. Er staan tientallen grobaks, waar regelmatig vele onderdelen, zoals pijpen, afsluiters, filter-persplaten en bordesplaten ingeladen worden. Men kijkt even opzij, groet soms, doch gaat gewoon door met afbreken en opladen, rustig en zelfbewust. Men zou haast zeggen, dat het georganiseerde afbraak en afvoer is. Wanneer de Heer Amir aan een werkman vraagt, waar hij dat naar toe brengt, dan krijgt hij als antwoord: "Bewaren mijnheer".

Van de militaire bezetting krijgt men niets te zien. Op een vraag van ons aan de Heer Amir, wat de taak van de T.N.I. hier is, krijgt men als antwoord, dat zij hier wonen en verdienen met verkoop van materialen van de fabriek. Het koper zou destijds verkocht zijn voór 40 cent per kg. Alle afgevoerde machine-onderdelen gaan grotendeels naar dumps, welke in de stad Djocja liggen. Er lag een mooie complete takel in de fabriek. Ik vroeg aan de Heer Amir of wij die misschien mochten meenemen. Hij antwoordde dat dit niet zou gaan, aangezien het wel privé eigendom van een toekang zou zijn. Kopen kon men het ook niet.

Zondag 22 Januari 1950.

Hedenmorgen werd een bezoek gebracht aan de sf. Rewoeloe. Het is merkwaardig, dat men, zodra men buiten de stad Djocja komt, en wel ten Zuiden van de stad, niets bespeurt van de T.N.I., maar dan ook totaal niets. De diverse gerepareerde bruggen, welke wij passeerden, bestonden

voor bijna 100% uit rails, welke afkomstig zijn van suikerfabrieken. Van de diverse railbanen waar wij langs reden, waren alle houten dwarsliggers verdwenen. De rails en eventuele ijzeren dwarsliggers liggen netjes naast elkaar, wat eens een railbaan vormde.

Van de sf. Rewoeloe is de dakconstructie grotendeels nog intact, althans boven het fabrieksgebouw, doch niet boven de magazijnen.

Vlak naast de fabriek liggen netjes naast elkaar plus minus 6000 rails opgestapeld. De woningen zijn geheel vernield. Toen we, even door de meest nabije kampong wandelden, zagen wij nogal materiaal liggen, o.a. complete zuigers met veren en zuigerstang, bordesplaten en assen.

Op de terugweg reden wij door de stadskampongs van de buitenwijken van Djocja. Plotseling zagen we enkele grote opslagplaatsen van onderdelen van suikermachinerieën. Volgens de Heer Amir werd hier o.a. het materiaal van Padokan heen gebracht. Genoemde Heer vond het echter beter om niet te stoppen, doch net te doen alsof wij niets zagen en door te rijden.

Maandag 23 Januari 1950.

Heden werd een bezoek gebracht aan de onderneming Moedja-Moedjoek en Kedaton-Pleret.

Het vroegere kantoor van Moedja-Moedjoek is intact en momenteel in gebruik als lagere landbouwschool. Van de woningen en het fabrieksgebouw is weinig meer over. Enkele materialengedangs met halfronde zinken daken zijn nog grotendeels intact.

Via een binhenweg werd van Moedja-Moedjoe naar Kedaton-Pleret gereden. De weg verkeert in beteren staat dan die van Padokan.

Alhoewel deze fabriek evenals Padokan een trieste aanblik biedt, zijn de slopershanden hier toch lang niet in die mate aan het werk geweest als op Padokan, doch het is niet uitgesloten, dat men ook hiermede een aanvang zal maken, zodra op Padokan niets meer te halen is.

Er waren hoogstens 5 personen in de fabriek aan het demonteren.

In tegenstelling met Padokan, zijn hier slthans nog trappen, bordessen en pijpleidingen.

Op Padokan was het bijna ondoenlijk om de diverse stations te bereiken. Op Kedaton-Pleret zag men alleen een lorrie met afsluiters en de buizen van de voorwarmer-omschakelafsluiters gereed voor afvoer liggen.

Op Padokan hebben wij geen enkele toekang of mandoer van het oude personeel ontmoet, doch op Kedaton-Pleret kwamen diverse oud-gedienden zich melden.

Dinsdag 24 Januari 1950.

Heden werd een bezoek gebracht aan de sf. Barongan.

De reis daarheen verliep niet bepaald vlot, en wel hoofdzakelijk omdat niemand eigenlijk wist via welke weg Barongan bereikbaar zou zijn.

Aangezien de hoofdmacht van de T.N.I. na de 2e positionele actie hoofdzakelijk in het Zuiden van Djocja verblijf hield, zijn de wegen daarheen allen sterk ondermijnd geweest.

Besloten werd om te rijden via de hoofdweg richting Padokan, welke naar Bantool gaat. 10 á 15 km. ten Zuiden van Bantool gaat een weg oostwaarts naar de onderneming Poendoeng. Het laatstgenoemde traject was zeer moeilijk berijdbaar en moest voortdurend, vanwege de grote kuilen, en modderpoelen, de 3-wielaandrijf gebruikt worden en in een zeer langzaam tempo gereden worden.

Bij Poendoeng kreeg de Heer David door de spanning van deze rit een neusbloeding en de Heer Nagel voelde er ook niet veel voor om onder deze omstandigheden de reis naar Barongan nog voort te zetten.

Er werd door de Heer Amir nog eens precies geïnformeerd bij de bevolking van Poendoeng of de weg naar het Noorden, welke richting Barongan gaat, beter was dan de weg terug. Het resultaat hiervan was, dat het verstandiger zou zijn wél naar Barongan te gaan, aangezien de rechtstreekse weg Barongan-Djocja beter berijdbaar was.

De reis Djocja-Barongan had 3½ uur geduurd.

Van de bevolking uit de omliggende kampongs te Barongan kregen wij praktisch niets te zien. De schoorsteen van de fabriek is nog geheel in tact, doch voor de rest is het een troosteloos geheel.

De hiervoren genoemde terugweg verliep gelukkig zonder moeilijkheden.

w.g. H. Medema.